

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Ляшинського Валерія Борисовича
на тему: «Еколого-економічні засади формування нетрадиційного
сільськогосподарського землекористування в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 051 «Економіка»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Упродовж усього періоду державної незалежності України розвиток економічно-ефективного, екологічного та соціально-орієнтованого використання сільськогосподарських земель, як засобу основного виробництва є одними з основних пріоритетів економічної політики нашої держави. Шлях традиційної інтенсифікації сільськогосподарського виробництва вичерпав себе. В розвинених зарубіжних країнах альтернативою традиційному сільськогосподарському землекористуванню є нетрадиційне, яке характеризується органічним, біологічним, органо-біологічним, точним землеробством Цій проблематиці присвячено значну кількість наукових публікацій, зростає інтерес до наукових досліджень щодо розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування. Зокрема, публікацій щодо органічного, біодинамічного та інтегрованого землеробства, як складових нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в тісній взаємодії з навколишнім природним середовищем, та із відносинами власності на землю.

З урахуванням потужного земельного потенціалу Україна має всі можливості для повноцінного та більш широкого розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування з виробництва органічних продуктів. Крім цього, нетрадиційне сільськогосподарське землекористування несе соціально-економічні та екологічні вигоди для суспільства, а саме:

збереження і поліпшення родючості ґрунтів, відновлення біорізноманіття, розвиток сільських територій та підвищення зайнятості на селі, забезпечення продовольчої безпеки держави, збереження здоров'я нації шляхом насичення внутрішнього ринку України високоякісними сертифікованими органічними продуктами.

Виходячи з вище сказаного дисертаційна робота Ляшинського Валерія Борисовича на тему: «Еколого-економічні засади формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні» виконана на актуальну наукову тематику та вирішує питання теоретико-методологічних, практичних та еколого-економічних засад формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій дисертації. Ознайомлення зі змістом і структурою дисертації дає підстави стверджувати, що мета роботи, яка полягає у вдосконаленні теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування та його ефективності в контексті екологізації та капіталізації землекористування в межах сільських територій, досягнута.

Дисертаційна робота В.Б. Ляшинського підтверджує достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертаційної роботи охоплює ключові аспекти теми.

При проведенні дисертаційного дослідження використані законодавчі і нормативні акти, статистичні й аналітичні матеріали Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державної служби статистики України, офіційні статистичні матеріали, результати незалежних економічних досліджень, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з відповідної тематики, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, симпозіумів і семінарів, результати власних досліджень автора.

Автором дисертаційної роботи отримано і винесено на захист вагомі результати щодо подальшого розвитку теоретичних, методичних та практичних положень, які визначають еколого-економічні та інституційні засади формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування.

Вони є обґрунтованими, базуються на поглибленому вивченні й узагальненні великого обсягу наукових джерел і коректному застосуванні сучасних методів дослідження. Аналіз змісту дисертаційної роботи дозволяє встановити і засвідчити наукову новизну таких результатів:

Автором розроблено логічно-змістовну модель методології визначення основних складових систем традиційного та нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, яка включає: традиційне сільськогосподарське землекористування, яке базується на агроекологічних принципах і високій рентабельності; стале землекористування, що базується на агроекологічних принципах, акцент робиться на родючості ґрунтів і здоров'ї рослин; інтегрований підхід до формування підтипів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, який базується на підвищеній увазі до охорони земель, використання меншої кількості хімічних добрив і пестицидів, біологічному захисті.

Також розроблено логічно-змістовну концептуальну модель сутності організації нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, яка характеризується: формами і відповідними їм методами використання земель; технологіями ведення сільського господарства; техніко-економічним обґрунтуванням наряду нетрадиційного землекористування, зокрема за придатністю земель та ґрунтів, варіантами розвитку нетрадиційного землекористування; економічним менеджментом організації нетрадиційного землекористування.

Здобувачем представлена структура діючих сільськогосподарських підприємств України за розміром сільськогосподарських угідь та їх площею, де відмічено значний відсоток малих за розмірами господарств (56,7 %). Це

дозволяє зробити висновок, що сформовані тенденції потребують переорієнтації розвитку землекористування фермерських, селянських господарств, а також малих та середніх підприємств на нетрадиційне землекористування, яке вбачає застосування інноваційних заходів щодо виробництва органічних та нішевих культур. З екологічної та економічної точки зору, вирощування органічної та нішевої продукції сприятиме зростанню продуктивності праці в сільській місцевості, зростанню обсягів виробництва фермерських, селянських господарств, а також малих та середніх підприємств та загалом прискоренню екологізації та капіталізації землекористування.

В роботі представлено сільськогосподарські культури, на які є попит як для експорту, так і для спожитку всередині країни.

Розроблено логічно-змістовну схему підготовки до переходу від традиційного до нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, яка включає п'ять етапів: набуття знань про напрями нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; обговорення із засновниками сільськогосподарського підприємства або членами фермерського господарства напрямів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; аналізу ситуації з ефективністю екологізації та капіталізації використання земель у сільськогосподарському підприємстві або фермерському господарстві; здійснення апробації методів органічного чи іншого виробництва або вирощування нішевих культур; прийняття рішення.

Автором розроблено логічно-змістовну ієрархічну структурну схему інституціонального середовища формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, зокрема: на національному рівні необхідно розробити нормативно-правову базу, що регламентує формування та функціонування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, у тому числі визначення поняття «нетрадиційне сільськогосподарське землекористування» і його законодавче закріплення; розроблення стратегії та державної програми розвитку нетрадиційного

сільськогосподарського землекористування; розроблення національних стандартів з охорони земель та ґрунтів на основі гармонізації з міжнародними стандартами; розроблення механізмів та інструментів підвищення інвестиційної та інноваційної привабливості нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; розроблення фінансового механізму стимулювання нетрадиційного сільськогосподарського землекористування. На регіональному рівні пропонується розроблення: стратегій та регіональних програм розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; створення регіональних інноваційних центрів розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; розроблення фінансових регіональних механізмів стимулювання нетрадиційного сільськогосподарського землекористування; формування ринку органічної та нішевої продукції.

Дисертантом обґрунтовано, що існує пряма залежність між величиною доданої вартості, створеної на 1 га сільськогосподарських угідь і вартістю сільськогосподарського землекористування. Так, при низькій валовій доданій вартості в Україні залишається низькою вартість сільськогосподарських земель. Зроблено висновок, що вартість сільськогосподарської землі також залежить від рівня створеної доданої вартості, яка залежить від трудомісткості та дохідності вирощуваних культур, а не купівлею-продажем земельних ділянок.

Автор зробив оцінку еколого-економічної ефективності заходів зменшення деградації ґрунтів за двома індикаторами: екологічна та економічна ефективність, поставивши пріоритет на дохідність нетрадиційного землекористування та збільшення рівня екологічної стабільності від використання території.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи Ляшинського Валерія Борисовича полягає у подальшому розвитку теоретичних, методичних та практичних положень, які визначають еколого-економічні та інституційні засади формування нетрадиційного

сільськогосподарського землекористування в контексті екологізації та капіталізації землекористування в межах сільських територій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження автором виконувалось з врахуванням Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року (закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII), а також згідно з програмами наукових досліджень Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства екології та природних ресурсів України, а саме: в межах науково-технічної програми «Напрями розвитку та механізми формування економіки і екології землекористування в умовах нових земельних відносин» (номер державної реєстрації 0111U006654), в якій здобувачем обґрунтовано методологічні та методичні основи обґрунтування формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування та його ефективності в контексті безпеки життєдіяльності людей в межах сільських територій.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження. Практична цінність проведеного дослідження полягає в тому, що його результати є науковим обґрунтуванням розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, що сприятиме організації економічно ефективного, екологічно безпечного та соціально орієнтованого використання сільськогосподарських земель як засобу основного виробництва в тісній взаємодії з навколишнім природним середовищем.

Підтвердженням практичної спрямованості рекомендацій здобувача є впровадження основних результатів дослідження щодо підходів до формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування товариством з обмеженою відповідальністю «Розетта Агро» у частині методичних пропозицій щодо підходів до реалізації окремих складових елементів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування (довідка від 11.01.2022 р. № 1/5), товариством з обмеженою відповідальністю «АВ Ліхт» у частині методичних пропозицій щодо підходів до реалізації

окремих складових елементів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування (довідка від 18.02.2022 р. № 3), товариством з обмеженою відповідальністю «Агро-СМТ» у частині методичних пропозицій щодо підходів до реалізації окремих складових елементів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування (довідка від 10.10.2021 р. № 24), товариством з обмеженою відповідальністю «Фрукти Полісся» у частині методичних пропозицій щодо підходів до реалізації окремих складових елементів нетрадиційного сільськогосподарського землекористування (довідка від 03.02.2023 р. № 164). Білоцерківським національним аграрним університетом у навчальному процесі програми «Геодезія та землеустрій» з дисциплін «Планування та управління ГІС-проектами у галузі використання та охорони земель» і «Територіальне планування та збалансоване землекористування» (акт впровадження від 10.10. 2022 р.), Всеукраїнською громадською організацією «Спілка землевпорядників України» у частині пропозицій з встановлення законодавством порядку, умов, меж експлуатації (використання) для конкретних цілей сільськогосподарських земель які визначаються в залежності від виконуваних функцій землею з урахуванням природних, соціальних, економічних та інших факторів при класифікації типів землекористування (довідка № 12-22 від 01.09.2021 р.).

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. За результатами дисертаційного дослідження дисертантом опубліковано 13 наукових праць, зокрема: 2 статті у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 7 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Результати дисертаційної роботи Ляшинського Валерія Борисовича пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та оприлюднені у відкритому доступі. Вимоги МОН України, щодо необхідної кількості статей у фахових і міжнародних виданнях дотримані.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Ляшинського Валерія Борисовича порушень академічної доброчесності не виявлено. Робота не містить ознак академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації чи інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертантом представленої наукової роботи. Це дає змогу зробити висновок про дотримання вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо роботи. Позитивно оцінюючи високий науковий рівень підготовки дисертації, необхідно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення представленого дослідження:

1. Здобувачем у підрозділі 1.1 дисертації розглядаються принципи нетрадиційного землекористування. Було б доцільно додати принцип сталості, так, як за основу береться сталий розвиток землекористування та принцип комплексності, де поєднуються кілька видів господарської діяльності та виробництва на одній території (рослинництво і тваринництво).

2. На рисунку 1.18 приведено логічно-змістовну схему методології визначення деяких систем традиційного та нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, де автор ототожнює поняття стале та збалансоване землекористування. Хоча в даній схемі більше підходить поняття стале землекористування.

3. На с. 83 дисертант констатує, що економічна стійкість та збалансованість нетрадиційного сільськогосподарського землекористування, за експертними оцінками, створює на 30 % більше робочих місць в сільській місцевості, при цьому на одиницю трудовитрат досягається вищий прибуток. Бажано було б представити результати таких оцінок.

4. На с. 151 дисертантом зроблено висновок, що «Підвищення екологізації та капіталізації землекористування обумовлює здійснення пошуку шляхів зниження тенденцій погіршення стану земельних та інших природних ресурсів на селі, а також необхідність збільшення дохідності

землекористування сільськогосподарських землекористувачів, переорієнтацію використання земель на менш деструктивне з екологічної точки зору та більш ефективне землекористування». Якщо такий висновок є конструктивним для підвищення екологізації землекористування, то для капіталізації є спірним.

5. У підпункті 3.3, де розглядаються методичні підходи оцінки еколого-економічної ефективності формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування (с. 224), варто було б розрахувати показник доданої вартості за виробничим та авторським сценарієм, що б дозволило якісніше оцінити економічний ефект від запропонованих у роботі заходів.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Ляшинського Валерія Борисовича на тему: «Еколого-економічні засади формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, яка має наукову новизну, значний науковий та практичний інтерес та дає можливість вирішувати важливі завдання щодо обґрунтування еколого-економічних засад формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні.

Актуальність обраної теми та мета дисертаційної роботи розкрита, визначено авторський підхід до формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні шляхом капіталізації та екологізації землекористування.

Вважаю, що дисертація Ляшинського Валерія Борисовича на тему «Еколого-економічні засади формування нетрадиційного сільськогосподарського землекористування в Україні» за обсягом проведених досліджень з використанням сучасних методів досліджень відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доцент кафедри геодезії та землеустрою
Білоцерківського національного аграрного
університету, доктор філософії з економіки

Наталія КОМАРОВА

Підпис Наталії КОМАРОВОЇ засвідчую:

начальник відділу документообігу і
кадрового забезпечення
Білоцерківського національного
аграрного університету

Олена ЮРЧЕНКО